

تحلیل فضایی ارزش کیفیت محیطی روستاهای هدف گردشگری (مطالعه موردی: دهستان فضل، شهرستان نیشابور)

علی اکبر عنابستانی*، زهرا مظفری**، علی پیوند***

تاریخ دریافت مقاله: ۹۸/۴/۱۰

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۸/۶/۲۵

چکیده

مبنای سنجش کیفیت محیط روستاهای گردشگری، معیار رضایتمندی از شاخص‌های کیفیت محیط از دیدگاه روستاییان و کارشناسان است. این تحقیق از نوع کاربردی و روش انجام آن توصیفی - تحلیلی است. به منظور گردآوری داده‌های مورد نیاز از دو روش اسنادی و میدانی (ابزار پرسشنامه) استفاده شد. نتایج به دست آمده از تحلیل شاخص‌های کیفی نشان می‌دهند که در مجموع از میان ۷ شاخص، مقدار ۶ شاخص (بصری و جاذبه‌های گردشگری، زیست محیطی، بافت و شبکه‌های ارتباطی، محیط اجتماعی و پویایی محیط) بالاتر از اندازه میانگین بوده است و معادل کیفیت نسبتاً مطلوب ارزیابی می‌شود و شاخص (عملکردی - ساختاری) از اندازه میانگین کمتر بوده و وضعیت مناسبی ندارد. همچنین اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری دهستان فضل با استفاده از تکنیک ارزیابی تولید وزنی تجمعی (WASPAS) نشان می‌دهد محیط گردشگری بوژان و سمرقند در تمام ارزیابی‌ها وضعیت مناسبی را به خود اختصاص داده‌اند و در آخرین مرتبه روستای غار و روی قرار دارند. بنابراین، توسعه نماگرهای عملکردی - ساختاری مانند امکانات و تسهیلات اقامتی، پذیرایی، خدمات مالی، خدمات فروشگاه‌های و... می‌تواند نقش مهمی در بالابردن مطلوبیت کیفیت محیط و امکان رقابت با دیگر مکان‌های گردشگری و جذب گردشگران داشته باشند و زمینه توسعه پایدار منطقه را فراهم کنند.

واژگان کلیدی

تحلیل فضایی، ساکنان محلی، کیفیت محیط، گردشگری روستایی، WASPAS، دهستان فضل.

anabestani@um.ac.ir

* استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران (نویسنده مسئول)

** دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

*** دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، عضو باشگاه پژوهشگران جوان دانشگاه آزاد اسلامی، واحد لارستان، لار، ایران

مقدمه

نگاه کالبدی - کارکردی برنامه‌ریزی‌ها به ابعاد و جنبه‌های مختلف زندگی سبب شد که اواخر دهه ۱۹۶۰، تحت تأثیر نیازها و آگاهی‌های جدید، مفاهیم اجتماعی نوینی مثل رفاه اجتماعی، کیفیت زندگی و عدالت اجتماعی در قلمروی برنامه‌ریزی و توسعه عمومی مطرح شوند (مه‌دیزاده، ۱۳۸۵: ۳۰۱). با رواج و کاربرد این مفاهیم در جهت دستیابی به معیارهای کیفی در مطلوبیت کیفیت محیط‌های شهری و روستایی، دخالت دادن عوامل محیطی، فرهنگی - اجتماعی و روانی به عنوان ضرورتی اصلی مطرح شدند؛ البته، در دید جهانی، وقوع بحران‌های زیست‌محیطی و نابودشدن محیط زیست جهانی، در طرح موضوع کیفیت محیط به عنوان بخشی از مفهوم همه جانبه کیفیت زندگی بی‌تأثیر نبود (برقی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴). یکی از این محیط‌ها، محیط‌های گردشگری هستند. گردشگری بزرگترین صنعت جهان است و سهم عمده‌ای را در اقتصاد کشورهای توسعه یافته و پیشرفته ایفا می‌کند که کشورهای در حال توسعه نیز از آن به عنوان یک وسیله برای توسعه و تنوع اقتصادی و یک عنصر جامع از سیاست توسعه اقتصادی در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی استفاده می‌کنند (تیتو^۱، ۲۰۱۶: ۲۶۵). گردشگری یکی از بخش‌های مهم و در حال رشد سریع در جهان است که در رشد اقتصاد کشورها بسیار مؤثر است، ضمن آنکه منافع اقتصادی آن شامل جوامع محلی نیز می‌شود و دارای اجزای بسیاری است که در محصول و تجربه گردشگری نقش دارند (فالکونر^۲، ۲۰۱۳: ۲). گردشگری روستایی توجه دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و فعالان اقتصادی را نیز به خود جلب کرده است، زیرا نقش مهمی در جهت دهی به فعالیت‌های اقتصادی و کمک به افزایش درآمد جوامع محلی دارد (چین و همکاران^۳، ۲۰۱۴: ۳۶). در این مناطق، کیفیت محیطی بالا، زمینه ساز شکل‌گیری حس مثبت نسبت به مقصدهای گردشگری و نهایتاً توسعه گردشگری می‌باشد. شکل‌گیری و تقویت حس مثبت از طرق مختلف امکانپذیر می‌باشد که یکی از آنها ارتقاء کیفیت محیطی است که منجر به بهبود تصویر مقصد از دیدگاه گردشگران می‌گردد (سجاسی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۳). کیفیت محیطی شامل حفاظت محیطی، آموزش محیطی، جاذبه‌های میراث فرهنگی، زیرساخت‌های گردشگری و منابع طبیعی برای تقویت رقابتی بودن مقصد گردشگری سهم مهمی دارد (چین و همکاران، ۲۰۱۴: ۳۸).

ارزیابی کردن میزان رضایتمندی گردشگران در مقصدهای گردشگری روستایی به فعالان گردشگری روستایی کمک می‌کند تا دریافت بهتری از دیدگاه‌های گردشگران داشته باشند و تلاش‌هایشان را در جهت ایجاد تجربه‌های مثبت برای گردشگران متمرکز کنند. سطح رضایتمندی گردشگر ممکن است در تصمیمات آتی وی برای مراجعه دوباره به مکان مورد نظر یا پیشنهادکردن آن به دیگران مؤثر باشد. در زمینه گردشگری روستایی، کیفیت خدمات عرضه‌شده از سوی دست‌اندرکاران در زمینه محیط زیست و تصمیم‌گیری بر اساس ارزش‌های زیست محیطی عامل بسیار مهمی در جذب گردشگران به شمار می‌آید. ارزش‌های زیست محیطی می‌توانند پاسخ‌های اکولوژیکی را تشویق کنند و نقش مهمی در شکل‌گیری آینده و تغییر دیدگاه رهبران و جهت‌گیری کار آنها نسبت به محیط زیست داشته باشند. استدلال می‌شود که ارزش‌ها می‌توانند بر میزان آگاهی مردم از محیط زیست تأثیر بگذارند (پیکاردو^۴، ۲۰۱۷: ۵). بی‌برنامگی مستمر در خدمات گردشگری روستایی موجب دلسردی و ناامیدی گردشگران و جامعه محلی می‌شود و مانعی برای توسعه گردشگری به شمار می‌آید (پرها باکاران و همکاران^۵، ۲۰۱۴: ۲۹۲). ارتباط میان سامانه‌های حمل و نقل و بازارهای گردشگری دوطرفه است، به گونه‌ای که بر یکدیگر اثر می‌گذارند و همدیگر را تقویت می‌کنند و به کارایی و اقدامات مربوط به هریک از آنها باید توجه کرد که اثر مستقیمی بر دیگری خواهند داشت (کری و فالکونر^۶، ۲۰۱۳: ۳). تفاوت در ویژگی‌های مقصدهای گردشگری مانند ژئومورفولوژی، تمرکز جاذبه‌ها، زمان بازدیدها و ماهیت محیط، بر انتخاب روش‌ها و وسایل حمل و نقل و پویایی آنها تأثیر دارد (لوهمان^۷، ۲۰۱۴: ۲). نواحی روستایی شهرستان نیشابور با توجه به شرایط آب و هوایی مناسب و جاذبه‌های طبیعی فراوان، پتانسیل ایجاد و توسعه فعالیت‌های گردشگری زیادی را دارا می‌باشد و همواره حجم عظیمی از گردشگران را تنها بعضی از مکان‌ها به خود اختصاص می‌دهند در حالی که پاره‌ای دیگر از مکان‌ها با توجه به جاذبه‌های طبیعی زیبا پذیرای گردشگر زیادی نیستند و گردشگری نقشی در بهبود جایگاه این مکان‌ها ندارد. لذا با توجه به اهمیت مباحث ذکر شده در باب ارزیابی‌های

- 1 Titua
- 2 Falconer
- 3 Chin et al
- Chin et al
- 4 Pichardo
- 5 Prabhakaran et al
- 6 Currie and Falconer
- 7 Lohmann

صورت گرفته در زمینه کیفیت محیط در محیط‌های مختلف در این پژوهش به بررسی تحلیل فضایی ارزش کیفیت محیطی روستاهای هدف گردشگری در شهرستان نیشابور پرداخته شده است تا از این طریق زمینه‌های لازم برای توسعه گردشگری اندیشیده شود.

ادبیات نظری موضوع

به طور کلی کیفیت واژه‌ای است که در تمامی رشته‌های هنری، علمی و صنعتی به شکل شهودی (درون ذهنی) درک و به صورت مستمر در چارچوب گفت‌وگوهای حوزه‌های مربوطه به کار برده می‌شود. با این وجود، تلاش برای درک کامل معنای این واژه تلاشی ساده و آسان نیست. دشواری این امر نه به واسطه معنای شهودی واژه (که به سادگی قابل وصف است) بلکه از سرشت متکثر و چندگانه آن سرچشمه می‌گیرد (کاکاوند و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۳). آنچه در تعریف کیفیت محیط مورد توجه است، ارتباط متقابل آن با محیط موثر است. کیفیت محیط آن چیزی است که محیط بوسیله آن نمود پیدا می‌کند و ادراک می‌شود و چون ادراک نیازمند آگاهی و برخورد با محیط است بنابراین آنچه مد نظر است محیط موثر می‌باشد، محیطی که با ویژگی‌های خاص خود مورد توجه بوده و تاثیرات آن بر حاضرین و ناظرین برقرار است (رفعیان و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۶). کیفیت محیطی ناشی از کیفیت عناصر تشکیل دهنده یک منطقه اما چیزی بیشتر از مجموع عناصر است، کیفیت محیطی ادراک مکان به طور تمام و کمال است. عناصر تشکیل دهنده (طبیعت، فضای باز، زیر ساخت‌ها، محیط ساخته شده، امکانات و منابع محیط طبیعی) هر کدام دارای ویژگی‌های خاص خود و کیفیت نسبی هستند (لطیفی و همکاران، ۱۳۹۳: ۷). به طور کلی کیفیت محیطی کلیه ابعاد اجتماعی و اقتصادی و کالبدی را در برمی‌گیرد و بر اساس میزان رضایت مردم سنجیده می‌شود (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۴). در مطالعه‌ای در خصوص ۱۰۰۰ فضای عمومی در کشورهای مختلف جهان، رضایت از چهار معیار دسترسی و پیوندها، آسایش و ادراک بصری، کاربری‌ها و فعالیت‌ها و معاشر پذیری اساس کیفیت مکان یا محیط معرفی شدند. لینچ یکی از صاحب نظران مشهور در زمینه مطالعات کیفیت محیطی، معیارهای اساسی سرزندگی نظیر، تناسب و سازگاری، دسترسی، نظارت و اختیار، کارایی و عدالت را محورهای اصلی کیفیت محیطی بیان می‌کند (رفعیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۳). یکی از این محیط‌ها محیط‌های روستایی با قابلیت گردشگری است. گردشگری روستایی عبارت است از فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های روستایی و پیرامون آنها که در بردارنده آثار مثبت/منفی برای محیط زیست روستا، انسان و طبیعت است (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۹۰: ۲). مقصد گردشگری را می‌توان محصولی مرکب شامل منابع گردشگری، خدمات گردشگری، خدمات عمومی، فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی و مواردی از این قبیل در نظر گرفت (هنگ و همکاران، ۱: ۲۰۱۴). عناصر مقصد گردشگری عبارت‌اند از: ۱ جاذبه‌های طبیعی: مناظر، چشم انداز دریا، سواحل، آب وهوا، گیاهان، حیوانات و سایر خصوصیات مقصد و منابع طبیعی آن؛ ۲ جاذبه‌های مصنوعی: بناها و تأسیسات گردشگری شامل معماری تاریخی و مدرن، بقعه‌ها و بناهای یادبود، تفرجگاه‌ها، پارک‌ها و باغ‌ها؛ ۳ جاذبه‌های فرهنگی: تاریخ و آداب و رسوم محلی، مذهب و هنر، موسیقی، موزه‌ها و سرگرمی‌ها؛ و ۴ جاذبه‌های اجتماعی: سبک زندگی و سنت‌های ساکنان و جامعه میزبان، زبان و تعاملات اجتماعی (رونیزی و بیگلو، ۱۳۹۵: ۴۳۸) در گردشگری، کیفیت دو جزء دارد: کیفیت فراهم آوری خدمات و سطح کیفی خود خدمات، کیفیت می‌تواند از سوی مصرف کننده با در نظر گرفتن عواملی که مرجع کیفیت نامیده می‌شوند، ارزیابی شود (بوتنارو و همکاران، ۲۰۱۴: ۶۷۱).

به منظور دستیابی به گردشگری روستایی پایدار و همچنین مشارکت در اقتصاد ملی، رضایتمندی ساکنان محلی و گردشگران حیاتی است لذا، توریسم روستایی به عنوان یک فعالیت جایگزین برای دو دلیل مورد توجه برنامه ریزان قرار گرفته است: الف) توانایی توریسم در کمک به حل مسائل و چالش‌های پیش روی مناطق روستایی از قبیل برنامه ریزی، تعادل روستا شهری، زمینه سازی برای تغییرات اجتماعی، ب) زمینه سازی برای توسعه اقتصادی و زیرساختی و دسترسی بهتر به فرصت‌های اشتغال و درآمد؛ که هر دوی این اهداف به ساکنین روستایی برای ماندگاری در روستا کمک می‌کند (محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۵). ارزیابی کردن میزان رضایتمندی گردشگران در مقصدهای گردشگری روستایی به فعالان گردشگری روستایی کمک می‌کند تا دریافت بهتری از دیدگاه‌های گردشگران داشته باشند و تلاش‌هایشان را در جهت ایجاد تجربه‌های مثبت برای گردشگران متمرکز کنند. سطح رضایتمندی گردشگر ممکن است در تصمیمات آتی وی برای مراجعه دوباره به مکان مورد نظر یا پیشنهاد کردن آن به دیگران مؤثر باشد (رونیزی و بیگلو، ۱۳۹۴: ۴۳۵).

جدول (۱): پژوهش های صورت گرفته در رابطه با تحلیل فضایی ارزش کیفیت محیطی روستاهای هدف گردشگری

نام پژوهشگر یا موسسه	سال	نتایج پژوهش ها
کارنوتو و دیتویو ^۱	۲۰۱۴	نتایج پژوهش نشان می دهد که خدمات و کیفیت آنها می تواند تأثیر عمده ای بر رضایتمندی یا عدم رضایتمندی گردشگران داشته باشد.
چین و همکاران ^۲	۲۰۱۴	بر اساس نتایج به دست آمده کیفیت زیرساخت ها نقش مهمی در توسعه گردشگری هر فضا دارد برای مدیریت موفق مقصد گردشگری روستایی، دسترسی به وسایل حمل و نقل الزامی است.
کوری و فالکونر ^۳	۲۰۱۳	بر اساس نتایج حاصل امکان دسترسی به منطقه برای رشد پایدار آن مهم و ضروری است. جابه جایی، اثر شایان توجهی بر میزان رقابت پذیری و رونق مناطق دارد.
سجاسی قیداری، صادقلو،	۱۳۹۵	داده های جمع آوری شده از ۲۷۴ نمونه گردشگر نشان داد که گردشگران از کیفیت محیطی روستاهای مورد مطالعه در زمینه هر چهار مولفه کیفیت محیطی، رضایتمندی داشته و بیشترین مقدار آن مربوط به بعد مولفه معنایی و ادراکی بوده و در رتبه دوم مولفه زیباشناختی و فرمی قرار دارد. در ضمن نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون و تحلیل مسیر نیز نشان می دهد که بیشترین اثر کلی مربوط به مولفه کیفیت معنایی و ادراکی و مولفه کیفیت زیست محیطی دارای کمترین اثر بر جذب گردشگر به مقاصد روستایی می باشد.
اکبریان رونیزی، شی خبیگلو	۱۳۹۴	نتایج پژوهش نشان داده است که براساس دیدگاه گردشگران، بین شاخص های کیفیت محیطی مطالعه شده، شاخص کیفیت عملکردی - ساختاری بیشترین تأثیر را بر جذب و توسعه گردشگری داشته است.
سجاسی قیداری، صادقلو، مهدوی	۱۳۹۴	نتایج بیانگر آن بوده است که مولفه کیفیت زیباشناختی و فرمی دارای بیشترین اثرگذاری بر ارزش ادراکی گردشگران از محیط و خلق تصویر ذهنی مثبت از مقصدهای روستایی در منطقه مورد مطالعه از دیدگاه نمونه ها می باشد.
مشکینی، مودن، نوروزی	۱۳۹۴	مقاله حاضر نشان داده است که باتوجه به ویژگی های خاص شهرهای کوچک از لحاظ اجتماعی و روابط بین ساکنین، ویژگی کیفیت محتوایی از وضعیت مناسبی در این شهرها برخوردار بود است.
برقی، رحیمی، بسحاق، نوری	۱۳۹۳	یافته ها نشان داد که پایین ترین سطح رضایت ساکنان از کیفیت محیط به عوامل، بهبود دسترسی ها و وضعیت کالبدی معابر، ایجاد، گسترش و پیش بینی امکانات تفریحی مناسب و متناسب در محلات محروم، بهبود شیوه جمع آوری و دفع زباله های روستایی در سطح روستاها و ساماندهی فضاهای اطراف روستاها به ویژه دو بر میگردد.
لطیفی، سجاذزاده	۱۳۹۳	نتایج این پژوهش نشان می دهد از سویی نیازهای انسانی نتیجه تأثیر رفتار بر فضا و محیط است و قابلیت محیط، زمینه ساز انجام رفتارهاست و از سویی دیگر، ارتقای کیفیت محیطی و تأثیر مؤلفه های آن بر قلمروها و الگوهای رفتاری گردشگران شایان توجه است.

سنجش کیفیت محیط، اولین مرحله در اداره کردن و مدیریت کیفیت محیط نواحی سکونتی است. با توجه به اینکه کیفیت محیط مفهومی تک بعدی نیست؛ بلکه مجموعه ای از متغیرها می باشد (برقی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶). برنامه ریزان گردشگری با مشخص کردن سطح هر شاخص در مقصد یا محل گردشگری، می توانند برای تعیین و کاربرد معیارهای مطلوب، برنامه ریزی و اقدام کنند. یکی از مهمترین روش های ارزیابی کیفیت گردشگری، سنجش میزان رضایتمندی محیط از سوی گردشگر است. به سبب نبود مقیاسی واحد برای اندازه گیری ادراک ساکنان و نیز انحراف موجود در رهیافت های به کاررفته در تحلیل داده ها، محدودیت های زیادی در مطالعات مربوط به ادراک گردشگری ایجاد شده است (شیعه و علی پور اشلیکی، ۱۳۸۹: ۱۵۸). با توجه به اهمیت موضوع کیفیت محیط روستاهای گردشگری مطالعات زیادی در رابطه با آن صورت گرفته است که به صورت خلاصه در جدول (۱) به آن پرداخته شده است.

- 1 Căruțu and Dițoiu
- 2 Chin et al
- 3 Currie and Falconer

در مجموع با توجه به مبانی نظری مطرح شده و نیز یافته‌های پژوهش، که به ابعاد معنایی و ادراکی، زیبا شناختی و قومی، عملکردی - ساختاری، قومی و محتوایی کیفیت محیطی در مناطق مختلف پرداخته شده است، نشان داده شده است که اصلاح ضوابط مرتبط با نواحی گردشگری با هدف ارتقای کیفیت گردشگری؛ بهبود شبکه رفت و آمد؛ ایجاد و گسترش مراکز اقامتی و پذیرایی؛ بهبود کاهش آلودگی‌ها خصوصاً آلودگی آب و خاک؛ خطوط حمل و نقل عمومی؛ ایجاد پارکینگ‌ها؛ اصلاح ضوابط مربوط به بازدید از مکان‌های جذاب با تدوین سیاست‌ها و خط مشی‌های مدیرانه و هماهنگ با مقتضیات زمان، زمینه‌های بهبود گردشگری را فراهم می‌سازند و زمینه را برای ایجاد و گسترش روستاهای گردشگری با کیفیت محیطی پویاتر و پایدارتر فراهم می‌سازند (شیع و علی‌پور اشلیکی، ۱۳۸۹: ۱۵۸). لذا با توجه به اهمیت کیفیت محیطی در این پژوهش به تحلیل فضایی روستاهای هدف گردشگری بخش مرکزی شهرستان نیشابور پرداخته شده است تا وضعیت روستاهای گردشگری مورد مطالعه از نظر ابعاد مورد توجه در بالا مشخص شود و راهکارهای لازم برای بهبود وضعیت کیفیت محیط منطقه مورد مطالعه استخراج شود.

روش شناسی تحقیق

مقاله حاضر از نوع کاربردی و روش انجام آن توصیفی تحلیلی است و گردآوری اطلاعات در آن بر مبنای دو روش اسنادی و میدانی انجام شد. روش میدانی مبتنی بر ابزار پرسشنامه است که در قالب دو پرسشنامه برای روستاییان و کارشناسان بر اساس طیف لیکرت تهیه شده است. جامعه آماری پژوهش، روستاهای دهستان فضل، بخش مرکزی شهرستان نیشابور می‌باشند که بر اساس معیارهایی مانند جمعیت، فاصله و شهرت محلی در گردشگری، ۹ روستا (فرخک، دربهبشت، رود، بوژآباد، تحت منظر، غار، حصار، سوقند، بوژان) به عنوان نمونه انتخاب شدند. واحد تحلیل در پژوهش حاضر ۱۸ نفر از کارشناسان حوزه گردشگری و ۲۶۰ نفر از روستاییان ساکن در روستاهای مورد مطالعه هستند که بر اساس روش کوکران و سطح اطمینان ۹۵ درصد و سطح معناداری ۰۰۵، به روش تصادفی و سهمیه‌ای به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

جدول (۲): بررسی توزیع فراوانی افراد مورد بررسی در روستاهای مورد مطالعه

ردیف	نام روستا	جمعیت	تعداد خانوار	تعداد نمونه براساس خانوار به تفکیک روستا
۱	فرخک	۱۳۴۱	۴۴۴	۸۹
۲	دربهبشت	۱۱۸	۴۰	۷
۳	رود	۹۲۵	۸۷	۱۷
۴	بوژآباد	۶۴۹	۲۱۸	۴۳
۵	تحت منظر	۱۱۹	۴۰	۸
۶	غار	۱۵۶	۵۴	۱۰
۷	حصار	۲۲۷	۸۰	۱۵
۸	سوقند	۲۶۷	۹۷	۱۹
۹	بوژان	۷۲۵	۲۶۵	۵۳
	جمع	۴۵۲۷	۱۳۲۵	۲۶۱

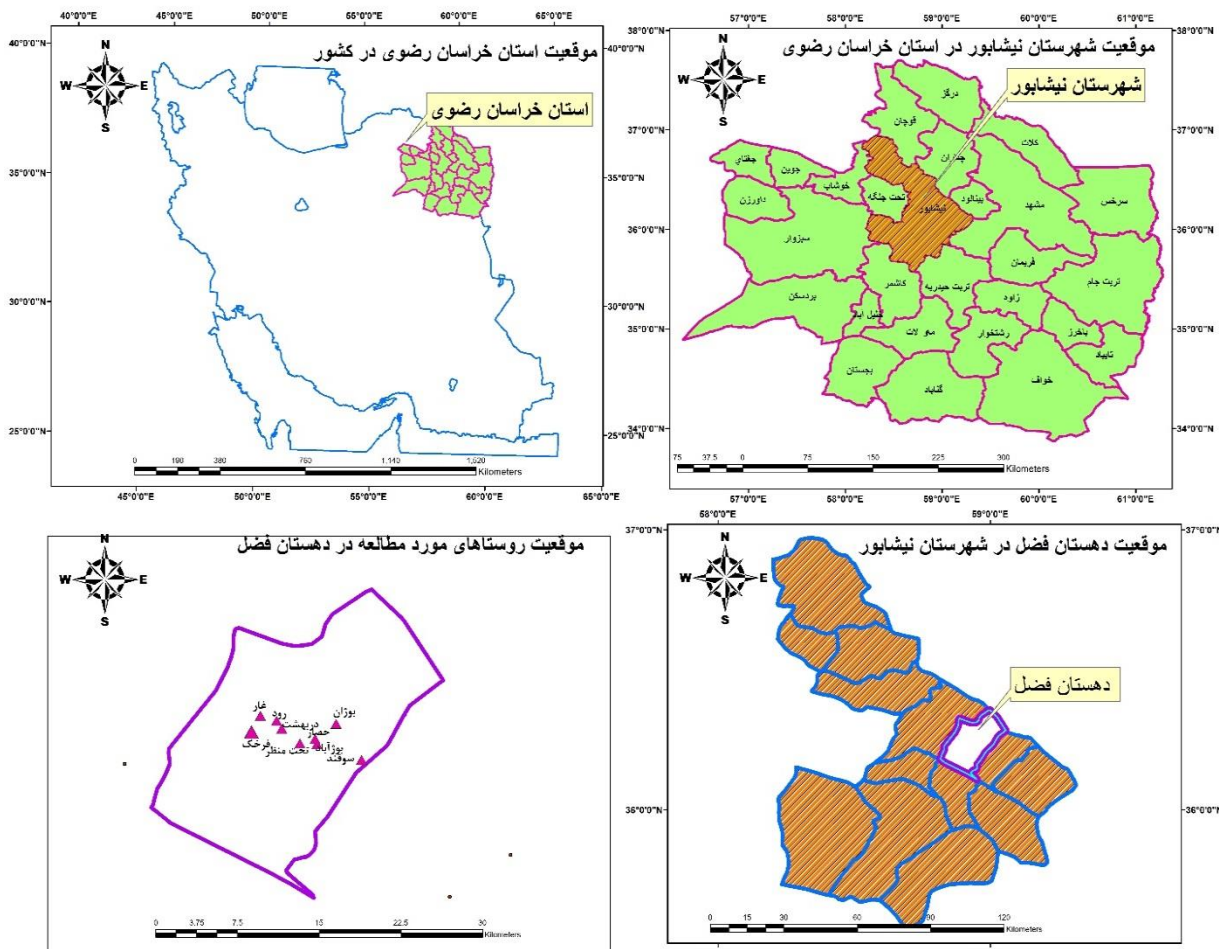
منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

۷ شاخص عمده مورد بررسی شامل کیفیت عملکردی - ساختاری، کیفیت جاذبه‌های گردشگری، کیفیت بصری، کیفیت زیست محیطی، کیفیت بافت و شبکه‌های ارتباطی، کیفیت محیط اجتماعی و کیفیت پویایی محیط انتخاب شدند. پایایی پرسشنامه ۰.۷۷۰ در آزمون آلفای کرونباخ محاسبه شد. در پژوهش حاضر، برای تحلیل داده‌ها در ارتباط با مقایسه روستاهای گردشگری نیشابور به لحاظ تعیین سطح رضایت از محیط ایجاد شده از آزمون t تک نمونه‌ای و اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری دهستان فضل با تکنیک ارزیابی تولید وزنی تجمعی (WASPAS) انجام شده و به بررسی و تحلیل داده‌ها پرداخته شده است.

قلمرو جغرافیایی تحقیق

شهرستان نیشابور در استان خراسان رضوی و در محدوده‌ی ریاضی (۵۸ درجه و ۸ دقیقه تا ۵۹ درجه و ۲۰ دقیقه) طول جغرافیایی و (۳۵ درجه و ۳۵ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۵۲ دقیقه) عرض شمالی واقع گردیده است. این شهرستان به شکل بیضی در امتداد رشته کوه‌های بینالود قرار دارد.

رشته کوه‌های بینالود که به صورت نواری در جهت شمال غربی - جنوب شرقی شهرستان امتداد یافته است، این شهرستان را از شهرستان‌های مشهد و قوچان جدا می‌سازد. در قسمت غرب، نیشابور و سبزوار ۱۶۲ کیلومتر مرز مشترک دارند و از طریق رشته کوه طاغنکوه از یکدیگر جدا می‌گردند. در قسمت جنوب غربی، رشته کوه‌های سرخ، با ارتفاعات نسبتاً بالا، این شهرستان را از شهرستان کاشمر جدا می‌کند. شهرستان نیشابور دارای چهار بخش (مرکزی، زبرخان، سرولات، میان جلگه) می‌باشد که دهستان فضل در بخش مرکزی آن قرار دارد. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ دهستان فضل دارای ۵۱۰۶ خانوار و ۱۵۷۹۲ نفر جمعیت می‌باشد که ۸۰۸۹ نفر مرد و ۷۷۰۳ نفر زن هستند.

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی دهستان فضل در بخش مرکزی شهرستان نیشابور در استان خراسان رضوی

یافته‌های تحقیق

ویژگی‌های فردی پاسخگویان

در گام نخست به منظور دریافت بررسی تحلیل فضایی ارزش کیفیت محیطی روستاهای هدف گردشگری در دهستان فضل مهم‌ترین متغیرهای شخصیتی آن‌ها با استفاده از آمارهای توصیفی محاسبه گردید. به طور خلاصه مهم‌ترین یافته‌های به دست آمده از افراد نمونه بدین شرح است: از نظر جنسیتی ۵۳ نفر (۲۰/۳ درصد) زن و ۲۰۸ نفر (۷۹/۷ درصد) مرد می‌باشد؛ از نظر سنی اکثریت جمعیت مورد مطالعه در رده سنی بیشتر از ۴۰ سال (۳۹/۱ درصد) قرار دارند؛ از نظر سطح تحصیلات قریب ۶۱ نفر (۲۳/۴ درصد) فاقد سواد، ۶۶ نفر دارای سواد ابتدایی هستند و بیشتر افراد مورد مطالعه در این رده تحصیلی قرار دارند. از نظر وضعیت شغلی ۱۹۴ (۷۲/۸) کشاورز، ۱۴ (۵/۳) نفر دامدار، ۴۰ (۱۵/۲) کاسب و بازاری، سایر ۱۳ (۴/۹) را در برمیگیرد. که همانطور که می‌بینیم اکثر افراد به کشاورزی مشغولند. از نظر سطح درآمدی ۵۹ نفر (۲۲/۶ درصد) زیر ۵۰۰ هزار تومان، ۱۱۵ نفر (۴۴/۱ درصد) ۷۵۰ تا یک میلیون اعلام نموده اند.

نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای در بررسی شاخص‌های کیفیت محیطی

طبق نتایج جدول (۳) نتایج حاصل از آزمون On sample t- test یا T تک نمونه‌ای در رابطه با شاخص عملکردی- ساختاری بیان شده است. طبق این جدول، فقط در عبارت وضعیت ارتباطات تلفن ثابت و آنتن دهی خطوط تلفن همراه، مقدار محاسبه شده با حد مبنا (۳) ۷۳/۸ اختلاف دارد. از آنجاییکه Sig بدست آمده کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مبنا وجود دارد. هم چنین از آنجایی که اختلاف میانگین برای این عبارات مثبت می‌باشد نتیجه می‌گیریم به طور کلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالایی می‌باشد و این مناطق به لحاظ ارتباطات از وضعیت مناسبی برخوردارند. در ادامه طبق جدول (۳) در عبارات امکانات و تسهیلات اقامتی، رستوران و خدمات پذیرایی، امکانات حمل و نقل عمومی، عرضه خدمات فروشگاههای مختلف، وضعیت پارکینگ، امکانات درمانی اولیه، دسترسی به پمپ بنزین در فاصله مناسب، خدمات مالی (بانک و خودپرداز)، امکانات گذران اوقات فراغت (تفریحی و جز آن)، اختلاف معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مبنا وجود دارد زیرا Sig کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. لذا نتیجه می‌گیریم موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد پایین می‌باشد و این مناطق در رابطه با این موارد از وضعیت مناسبی برخوردار نیستند.

جدول (۳) نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای در بررسی شاخص عملکردی - ساختاری

نماگر	میانگین	آماره t	درجه آزادی	میانۀ نظری=۳	
				سطح معناداری	اختلاف میانگین
امکانات و تسهیلات اقامتی	۲/۳۹	-۱۱/۱۳	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۶۱
رستوران و خدمات پذیرایی	۲/۱۸	-۱۴/۰۱	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۸۲
امکانات حمل و نقل عمومی	۲/۳۰	-۱۲/۷۵	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۷۰
عرضه خدمات فروشگاههای مختلف	۲/۴۹	-۷/۱۹	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۵۱
وضعیت پارکینگ	۱/۸۷	-۲۵/۱۲	۲۶۰	۰/۰۰۰	۱/۱۳
ارتباطات تلفن ثابت و همراه	۳/۰۹	۲/۰۳	۲۶۰	۰/۰۴۴	۰/۰۹
امکانات درمانی اولیه	۲/۵۳	-۷/۷۸	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۴۷
دسترسی به پمپ بنزین در فاصله مناسب	۲/۱۱	-۱۹/۸۸	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۸۹
خدمات مالی (بانک و خودپرداز)	۲/۱۶	-۱۹/۲۳	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۸۴
امکانات گذران اوقات فراغت (تفریحی و جز آن)	۲/۱۸	-۱۴/۵۲	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۸۲

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

طبق نتایج جدول (۴) نتایج حاصل از آزمون T تک نمونه‌ای در رابطه با شاخص جاذبه‌های گردشگری آمده است. طبق این جدول، در عبارات (زیبایی جاذبه‌ها، تعداد جاذبه‌ها) مقدار محاسبه شده با حد مبنا (۳) اختلاف دارد. از آنجاییکه Sig بدست آمده کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مبنا وجود دارد. هم چنین از آنجایی که اختلاف میانگین برای این عبارات مثبت می‌باشد نتیجه می‌گیریم به طور کلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالا می‌باشد. در ادامه طبق همین جدول، در عبارات (تنوع جاذبه‌ها روستا از نظر طبیعی، تاریخی، مذهبی و...، جلوه‌های اصیل و سنتی در روستا، معرفی جاذبه‌ها) اختلاف معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مبنا وجود دارد زیرا Sig کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. لذا نتیجه می‌گیریم موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد پایین می‌باشد و از نظر این موارد به خصوص وضعیت معرفی جاذبه‌های روستا این مناطق وضعیت مناسبی ندارند و تبلیغات وسیعی در این زمینه وجود ندارد بجز محدود روستاهایی مانند بوژان، در بهشت و ...

جدول (۴) نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه ای در بررسی شاخص جاذبه‌های گردشگری

میانه نظری=۳							نماگر
%۹۵ سطح اطمینان		اختلاف	سطح	درجه	آماره t	میانگین	
پایینتر	بالا تر	میانگین	معناداری	آزادی			
۱/۰۳	۱/۲	۱/۱۲	۰/۰۰۰	۲۶۰	۲۶/۱۶	۴/۱۲	زیبایی جاذبه‌ها
-۰/۱۶	۰/۰۸	-۰/۰۴	۰/۴۹۷	۲۶۰	-۰/۶۸	۲/۹۶	تنوع جاذبه‌ها
۰/۳۸	۰/۶۴	۰/۵۱	۰/۰۰۰	۲۶۰	۷/۷۴	۳/۵۱	تعداد جاذبه‌ها
-۰/۴۰	-۰/۲۰	-۰/۳۰	۰/۰۰۰	۲۶۰	-۵/۸۸	۲/۷۰	جلوه‌های اصیل و سنتی در روستا
-۰/۷۴	-۰/۵۱	-۰/۶۳	۰/۰۰۰	۲۶۰	-۱۰/۷۲	۲/۳۷	معرفی جاذبه‌ها

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

طبق نتایج جدول (۵) نتایج حاصل از آزمون On sample t- test یا T تک نمونه‌ای در رابطه با شاخص بصری بیان شده است. طبق این جدول، در عبارات تحلیل فضایی ارزش کیفیت محیطی روستاهای هدف گردشگری مقدار محاسبه شده با حد مینا (۳) اختلاف دارد. از آنجایی که Sig به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ است نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مینا وجود دارد. همچنین از آنجایی که اختلاف میانگین برای همه این عبارات مثبت است نتیجه می‌گیریم به‌طور کلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالایی است و وضعیت مناسبی را از لحاظ زیبایی و چشم‌انداز برخوردار هستند.

جدول (۵) نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای در شاخص بصری

میانه نظری=۳							نماگر
%۹۵ سطح اطمینان		اختلاف	سطح	درجه	آماره t	میانگین	
پایینتر	بالا تر	میانگین	معناداری	آزادی			
۰/۹۰	۱/۱۰	۱/۰۰	۰/۰۰۰	۲۶۰	۲۰/۱۹	۴/۰۰	زیبایی محیط و بافت روستا
۱/۱۹	۱/۳۵	۱/۲۷	۰/۰۰۰	۲۶۰	۳۰/۵۵	۴/۲۷	جذابیت چشم‌اندازهای طبیعی
-۰/۰۲	۰/۱۲	۰/۰۵	۰/۱۹۵	۲۶۰	۱/۳۰	۳/۰۵	هماهنگی ساخت‌وسازها
۰/۰۷	۰/۲۵	۰/۱۶	۰/۰۰۰	۲۶۰	۳/۶۰	۳/۱۶	روشنایی محیط روستا
۰/۹۸	۱/۱۴	۱/۰۶	۰/۰۰۰	۲۶۰	۲۵/۸۷	۴/۰۶	دلپذیری مکان
۱/۱۰	۱/۲۶	۱/۱۸	۰/۰۰۰	۲۶۰	۲۹/۱۲	۴/۱۸	زیبایی فضای سبز روستا

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

طبق نتایج جدول (۶) نتایج حاصل از آزمون On sample t- test یا T تک نمونه‌ای در رابطه با شاخص زیست محیطی آمده است. طبق این جدول، در عبارات آب آشامیدنی، هوای مناسب، کیفیت فضای سبز، تنوع زیستی روستا مقدار محاسبه شده با حد مینا (۳) اختلاف دارد. از آنجایی که Sig به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ است نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مینا وجود دارد. همچنین از آنجایی که اختلاف میانگین برای همه این عبارات مثبت است نتیجه می‌گیریم به‌طور کلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالا است. در ادامه طبق همین جدول، در عبارات تمیزی و بهداشت محیط، دفع زباله روستا و جاذبه‌های گردشگری اختلاف معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مینا وجود دارد زیرا Sig کمتر از ۰/۰۵ است. لذا نتیجه می‌گیریم موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد پایین است و از نظر این موارد به‌خصوص بهداشت محیط این مناطق وضعیت مناسبی ندارند و مشکلات زیست محیطی به‌عنوان یک معضل بزرگ شناخته می‌شود که تخریب زیاد محیط زیست را به دنبال دارد.

جدول (۶) نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای در بررسی شاخص زیست محیطی

میانۀ نظری = ۳							نماگر
۹۵٪ سطح اطمینان	اختلاف	سطح	درجه	آماره t	میانگین		
پایینتر	میانگین	معناداری	آزادی				
۰/۴۷	۰/۲۸	۰/۳۸	۰/۰۰۰	۲۶۰	۷/۸۵	۳/۳۸	آب آشامیدنی
۰/۹۴	۰/۷۶	۰/۸۵	۰/۰۰۰	۲۶۰	۸/۲۶	۳/۸۵	هوای مناسب
-۰/۲۸	۰/۴۷	۰/۳۸	۰/۰۰۰	۲۶۰	-۷/۸۳	۲/۶۲	تمیزی و بهداشت محیط
۱/۰۱	۰/۸۰	۰/۹۰	۰/۰۰۰	۲۶۰	۱۷/۶۳	۳/۹۰	کیفیت فضای سبز
-۰/۶۰	-۰/۷۷	-۰/۶۸	۰/۰۰۰	۲۶۰	۱۵/۹۲	۲/۳۲	دفع زباله روستا و جاذبه‌های گردشگری
۰/۳۲	۰/۱۳	۰/۲۳	۰/۰۰۰	۲۶۰	۴/۶۶	۳/۲۳	تنوع زیستی روستا

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

طبق نتایج جدول (۷) نتایج حاصل از آزمون On sample t- test یا T تک نمونه‌ای در رابطه با بافت و شبکه‌های ارتباطی بیان شده است. طبق این جدول، در تمام عبارات وجود مسیرهای دسترسی مناسب به جاذبه‌های گردشگری، خوانایی بافت و مسیرهای مختلف روستا، وضعیت معابر و راه‌های روستایی، وضعیت ایمنی معابر روستایی، وضعیت ایمنی محدوده‌های مورد بازدید محاسبه شده با حد مینا (۳) اختلاف دارد. از آنجایی که Sig به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ است نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مینا وجود دارد. همچنین از آنجایی که اختلاف میانگین برای همه این عبارات مثبت است نتیجه می‌گیریم به‌طور کلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالایی است و این مناطق به لحاظ بافت و شبکه ارتباطی پتانسیل بالایی برخوردارند، در ادامه در عبارت مطلوبیت علائم راهنمای مسیرهای گردشگری اختلاف معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مینا وجود دارد زیرا Sig کمتر از ۰/۰۵ است. لذا نتیجه می‌گیریم موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد پایین است و این مناطق در رابطه با این موارد از وضعیت مناسبی برخوردار نیستند.

جدول (۷) نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای در بررسی بافت و شبکه‌های ارتباطی

میانۀ نظری = ۳							نماگر
۹۵٪ سطح اطمینان	اختلاف	سطح	درجه	آماره t	میانگین		
پایینتر	میانگین	معناداری	آزادی				
۰/۵۸	۰/۳۶	۰/۴۷	۰/۰۰۰	۲۶۰	۸/۳۴	۳/۴۷	وجود مسیرهای دسترسی مناسب به جاذبه‌های گردشگری
۰/۱۸	-۰/۰۱	۰/۰۸	۰/۰۸۴	۲۶۰	۱/۷۴	۳/۰۸	خوانایی بافت و مسیرهای مختلف روستا
۰/۲۴	۰/۰۵	۰/۱۵	۰/۰۰۲	۲۶۰	۳/۱۳	۳/۱۵	معابر و راه‌های روستایی
۰/۰۴	-۰/۱۴	-۰/۰۵	۰/۲۸۴	۲۶۰	-۱/۰۷	۲/۹۵	علائم راهنمای مسیرهای گردشگری
۰/۷۰	۰/۵۲	۰/۶۱	۰/۰۰۰	۲۶۰	۱۲/۹۵	۳/۶۱	ایمنی معابر روستا
۰/۵۴	۰/۳۶	۰/۴۵	۰/۰۰۰	۲۶۰	۱۰/۰۷	۳/۴۵	ایمنی محدوده‌های مورد بازدید

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

طبق نتایج جدول (۸) نتایج حاصل از آزمون On sample t- test یا T تک نمونه‌ای در رابطه با محیط اجتماعی بیان شده است. طبق این جدول، در عبارات کیفیت محیطی در تمام عبارات، مقدار محاسبه شده با حد مینا (۳) اختلاف دارد. از آنجایی که Sig به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ است نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مینا وجود دارد. همچنین از آنجایی که اختلاف میانگین برای همه این

عبارات مثبت است نتیجه می‌گیریم به‌طور کلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالایی است و این مناطق به لحاظ اجتماعی از وضعیت مناسبی برخوردارند در ادامه طبق جدول (۴) در عبارت جلوه‌های آداب‌ورسوم سنتی اختلاف معناداری بین مقدار محاسبه‌شده و حد مبنا وجود دارد زیرا Sig کمتر از ۰/۰۵ است. لذا نتیجه می‌گیریم موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد پایین است و این مناطق در رابطه با این موارد از وضعیت مناسبی برخوردار نیستند. به‌عنوان مثال، روستاهایی مثل حصار یا بوژآباد مردم تنها در گذشته‌ها فرهنگ و سنت ملی خود را داشته‌اند و به ایجاد صنایع دستی اقدام می‌کرده‌اند و اکنون تنها نشانه‌های خیلی کمی از آنها دیده می‌شود از لحاظ تاریخی یا صنایع دستی و فرهنگ محلی وضعیت مطلوبی را ندارند.

جدول (۸) نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای در بررسی شاخص محیط اجتماعی

میانۀ نظری = ۳							نماگر
۹۵٪ سطح اطمینان	اختلاف	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره t	میانگین		
پایینتر	میانگین						
۰/۵۸	۰/۳۸	۰/۴۸	۰/۰۰۰	۲۶۰	۹/۶۷	۳/۴۸	میهمان نوازی روستاییان
-۰/۱۰	-۰/۲۶	-۰/۱۸	۰/۰۰۰	۲۶۰	-۴/۵۰	۲/۸۲	جلوه‌های آداب و رسوم سنتی در روستا
۰/۷۲	۰/۵۰	۰/۶۱	۰/۰۰۰	۲۶۰	۱۰/۸۷	۳/۶۱	همکاری راهنمایان محلی
-۰/۵۳	-۰/۷۸	-۰/۶۶	۰/۰۰۰	۲۶۰	-۱۰/۴۵	۲/۳۴	حس اعتمادمتقابل بین روستاییان و گردشگران
۰/۳۹	۰/۱۷	۰/۲۸	۰/۰۰۰	۲۶۰	۵/۰۱	۳/۲۸	جذابیت فرهنگ و رسوم روستا

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

طبق نتایج جدول (۹) نتایج حاصل از آزمون On sample t- test یا T تک نمونه‌ای در رابطه با پویایی محیط بیان شده است. طبق این جدول، در تمام گویه‌ها وجود آرامش در روستا، رونق کسب و کار و فعالیت در روستا، تعاملات اجتماعی فعال در روستا، میزان حضور گردشگران در روستا) مقدار محاسبه‌شده با حد مبنا (۳) اختلاف دارد. از آنجاییکه Sig بدست آمده کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه‌شده و حد مبنا وجود دارد. هم چنین از آنجایی که اختلاف میانگین برای همه این عبارات مثبت می‌باشد نتیجه می‌گیریم به‌طور کلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالایی می‌باشد و این مناطق به لحاظ پویایی از پتانسیل بالایی برخوردارند.

جدول (۹) نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای در بررسی شاخص پویایی محیط

میانۀ نظری = ۳							نماگر
۹۵٪ سطح اطمینان	اختلاف	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره t	میانگین		
پایینتر	میانگین						
۰/۵۰	۰/۲۵	۰/۳۸	۰/۰۰۰	۲۶۰	۶/۰۳	۳/۳۸	وجود آرامش در روستا
۰/۲۰	-۰/۰۴	۰/۰۸	۰/۲۰۵	۲۶۰	۱/۲۷	۳/۰۸	رونق کسب و کار و فعالیت در روستا
۰/۳۹	۰/۱۷	۰/۲۸	۰/۰۰۰	۲۶۰	۵/۰۸	۳/۲۸	تعاملات اجتماعی فعال در روستا
۰/۲۵	۰/۰۱	۰/۱۳	۰/۰۳۶	۲۶۰	۲/۱۱	۳/۱۳	میزان حضور گردشگران در روستا

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در بررسی کل شاخص‌های کیفیت محیطی

نتایج بررسی‌های مربوط به نماگرهای انتخابی به منظور سنجش کیفیت محیطی روستاهای مورد مطالعه نشان می‌دهند که بیشترین مقدار میانگین شاخص‌ها، مربوط به شاخص شاخص بصری (۳/۷۲)، شاخص بافت و شبکه‌های ارتباطی (۳/۲۸)، شاخص پویایی محیط (۳/۲۱)، زیست محیطی (۳/۲۱)، جاذبه‌های گردشگری (۳/۱۳)، شاخص محیط اجتماعی (3.10) می‌باشد و کمترین میزان، مربوط به شاخص عملکردی -

ساختاری (۲۰۲۲) می‌باشد. و مهمترین عامل در جذب گردشگران به روستاهای مورد مطالعه بر اساس نتایج به دست آمده شاخص و نماگرهای بصری هستند. در مجموع، ارزیابی دیدگاه مردم نشان داد که جز در ۱۶ نماگر (شامل: امکانات و تسهیلات اقامتی، رستوران و خدمات پذیرایی، امکانات حمل و نقل عمومی، عرضه خدمات فروشگاه‌های مختلف، وضعیت پارکینگ، امکانات درمانی اولیه، دسترسی به پمپ بنزین در فاصله مناسب، خدمات مالی (بانک و خودپرداز)، امکانات گذران اوقات فراغت) -تفریحی و جز آن)، تنوع جاذبه‌ها روستا(طبیعی، تاریخی، مذهبی و...) جلوه‌های اصیل و سستی در روستا، تمیزی و بهداشت محیط، دفع زباله روستا و تمیزی جاذبه‌های گردشگری، مطلوبیت علائم راهنمای مسیرهای گردشگری، جلوه‌های آداب و رسوم سنتی در روستا، حس اعتماد متقابل بین روستاییان و گردشگران) میانگین ارزیابی مردم بیشتر از میانگین می‌باشد(جدول ۱۰).

نتایج آزمون t تک نمونه ای به منظور سنجش کیفیت محیط روستاهای گردشگری مطالعه شده با توجه به حد متوسط، میانگین و سطح معناداری (کمتر از ۰.۰۵) در هریک از شاخص‌ها نشان می‌دهند که کیفیت محیطی روستاها از دیدگاه جامعه نمونه پژوهش بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است. با توجه به مقدار آماره t که میزان انحراف از خدمتوسط را نشان می‌دهد، از دیدگاه مردم شاخص بصری و شاخص عملکردی- ساختاری به ترتیب رتبه اول و آخر را دارند.

جدول (۱۰): نتایج حاصل از آزمون T تک نمونه ای در بررسی شاخص‌های کیفیت محیطی

میان‌ه نظری=۳							نماگر
میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	۹۵٪ سطح اطمینان پایتتر	بالاتر	
۲/۳۳	-۲۰/۲۷	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۶۷	-۰/۷۴	-۰/۶۱	عملکردی- ساختاری
۳/۱۳	۳/۶۴	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۱۳	۰/۰۶	۰/۲۰	جاذبه‌های گردشگری
۳/۷۳	۲۷/۸۹	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۷۳	۰/۶۷	۰/۷۸	بصری
۳/۲۲	۱۰/۰۴	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۲۲	۰/۱۷	۰/۲۶	زیست محیطی
۳/۲۸	۱۱/۷۴	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۲۸	۰/۲۴	۰/۳۳	بافت و شبکه‌های ارتباطی
۳/۱۱	۴/۶۱	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۱۱	۰/۰۶	۰/۱۵	محیط اجتماعی

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

تحلیل فضایی روستاها بر اساس شاخص‌های ارزش کیفیت محیطی

اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری دهستان فضل با استفاده از تکنیک ارزیابی تولید وزنی تجمعی (WASPAS) انجام شد. در گام نخست به جمع‌آوری امتیازهای هر شاخص در هر روستا حساب شد و بعنوان ماتریس داده‌های خام استفاده شد و نمره شاخص‌های ارزش کیفیت محیطی در دهستان در هر روستا جمع شد. (جدول ۱۱)

جدول (۱۱): میانگین شاخص‌های ارزش کیفیت محیطی در سطح روستاها (منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷)

نام روستا	شاخص	عملکردی ساختاری	جاذبه‌های گردشگری	بصری	زیست محیطی	بافت و شبکه‌های ارتباطی	محیط اجتماعی	پویایی محیط
بوژآباد	۱/۷۳	۱/۷۳	۱/۷۳	۲/۵۶	۳/۰۹	۳/۰۴	۲/۹۰	۲/۹۷
تحت منظر	۱/۶۹	۱/۶۹	۱/۶۹	۲/۳۰	۳/۰۸	۳/۳۳	۳/۰۳	۲/۹۷
حصار	۲/۱۱	۲/۱۱	۲/۱۱	۲/۶۳	۳/۲۴	۳/۵۰	۳/۱۶	۳/۰۸
بوژان	۲/۸۳	۲/۸۳	۲/۸۳	۲/۹۳	۳/۳۶	۳/۵۹	۳/۲۸	۳/۶۹
رود	۱/۶۶	۱/۶۶	۱/۶۶	۲/۷۴	۲/۹۹	۲/۷۵	۳/۱۵	۳/۰۳
غار	۱/۵۰	۱/۵۰	۱/۵۰	۲/۷۰	۲/۹۶	۲/۷۵	۳/۱۳	۳/۰۰
سوقند	۲/۷۳	۲/۷۳	۲/۷۳	۳/۶۳	۳/۵۴	۳/۴۱	۳/۳۵	۳/۶۸
فرخک	۲/۵۷	۲/۵۷	۲/۵۹	۳/۱۳	۳/۱۹	۳/۳۲	۳/۰۴	۳/۰۳
درب بهشت	۲/۳۸	۲/۳۸	۲/۳۸	۳/۰۵	۳/۲۵	۳/۲۹	۱۰۳	۳/۳۸

سپس به محاسبه ماتریس نرمالیزه شده برای شاخص‌ها پرداخته شد که استانداردسازی داده‌ها با استفاده از روش بی‌مقیاس‌سازی خطی صورت گرفته است و محاسبه وزن شاخص‌ها صورت گرفت. که در جدول (۱۲) وزن‌ها نشان داده شده است.

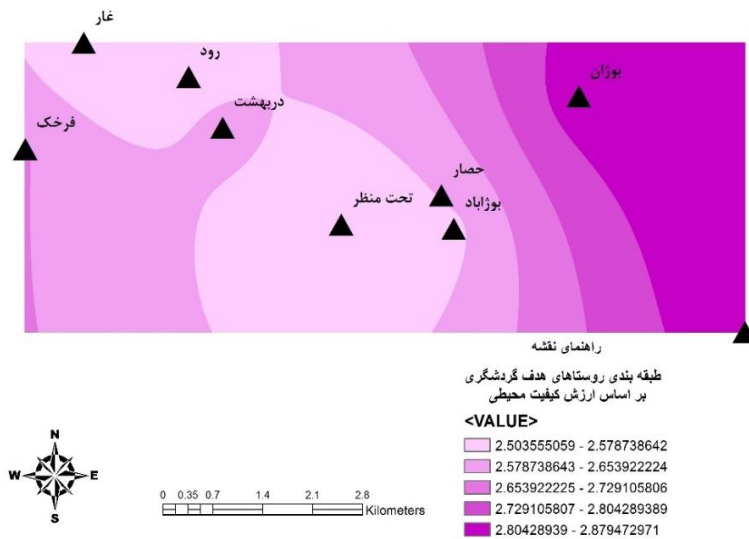
جدول(۱۲): وزن شاخص‌های ارزیابی (منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷)

شاخص	پویایی محیط	محیط اجتماعی	بافت و شبکه‌های ارتباطی	زیست محیطی	بصری	جاذبه‌های گردشگری	عملکردی ساختاری
وزن	۰/۰۶۸	۰/۰۸۹	۰/۱۵۶	۰/۲۰۴	۰/۱۱۱	۰/۱۵۷	۰/۲۱۵

در انتها محاسبه مقدار (λ) و Q_i صورت گرفت و رتبه بندی روستاها بر اساس شاخص‌های کیفیت محیطی نشان داده شد. همانطور که مقادیر Q_i محاسبه شده نتایج مدل (WASPAS) نشان داد روستای بوژان، سوقند، فرخک، به لحاظ شاخص‌های ارزش کیفیت محیطی رتبه اول و سوم را کسب کرده‌اند. نماگرها در این روستاها نسبت به سایر روستاها وضعیت بهتری دارند در حالی که روستاهای رود، تحت منظر و غار، دارای پایین‌ترین کیفیت محیطی هستند. همچنین در بررسی تمام شاخص‌ها نیز بوژان بهترین شرایط را به لحاظ شاخص‌های کیفیت محیطی دارد و تنها محلات که بیشترین ناسازگاری را در بین خود دارند غار، روی و تحت منظر می‌باشند که کمترین امتیاز را در این شاخص به خود اختصاص داده‌اند و از کیفیت محیطی مناسبی به لحاظ جذب گردشگر برخوردار نیستند.

جدول(۱۳): رتبه‌بندی گزینه‌ها (منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷)

نام روستا	λ	Q_i	رتبه‌بندی گزینه‌ها
بوژآباد	۰/۹۸۶۵	۲/۴۳۹۵	۶
تحت منظر	۰/۹۸۶۲	۲/۴۳۴۹	۸
حصار	۰/۹۸۴۷	۲/۶۱۸۸	۵
بوژان	۰/۹۸۲۳	۲/۹۴۰۰	۱
رود	۰/۹۸۷۶	۲/۴۱۰۹	۷
غار	۰/۹۸۸۰	۲/۳۵۲۷	۹
سوقند	۰/۹۸۲۵	۲/۹۰۴۷	۲
فرخک	۰/۹۸۳۱	۲/۷۵۱۷	۳
درب بهشت	۰/۹۸۴۳	۲/۷۱۳۷	۴

شکل(۲): توزیع فضایی روستاهای هدف گردشگری بر اساس ارزش کیفیت محیطی (منبع: نگارندگان)

نتیجه گیری و پیشنهادات

در سال های اخیر به توسعه گردشگری روستایی به عنوان راهبردی برای توسعه پایدار این نواحی پرداخته شده است. با توجه به مزایا و فرصت های بالقوه ای که گردشگری در ابعاد اقتصادی و اجتماعی برای مکان های مستعد دربردارد، این فعالیت تقریباً در تمامی جوامع درحال توسعه است. از آنجا که مقصدهای مختلف گردشگری در جذب گردشگران در فضایی رقابتی قرار دارند، بهبود شاخص های مؤثر در جلب نظر گردشگران اهمیت بسزایی دارد. بخش عمده شاخص ها و معیارهای مربوط به جلب نظر و ایجاد رضایتمندی گردشگران معطوف به کیفیت محیط و ویژگی های مقصد گردشگری است. شهر نیشابور با توجه به موقعیت طبیعی خود، ویژگی های اقلیمی و جاذبه های طبیعی، از شرایط مناسبی برای توسعه گردشگری برخوردار است، همچنین گردشگری روستایی در این شهر به عنوان یکی از مهمترین و اصلی ترین جاذبه ها محسوب می شود، لذا مسیر دستیابی به توسعه پایدار گردشگری در نواحی روستایی نیز، شناخت، سنجش و به تبع آن ارتقای کیفیت محیط روستاهای گردشگری پذیر ضروری است. به همین دلیل در پژوهش حاضر بررسی و سنجش کیفیت محیط روستاهای گردشگری دهستان فضل بخش مرکزی شهرستان نیشابور پرداخته شده است. بدین منظور نماگرهای متنوعی در قالب هفت گروه شاخص عمده شامل کیفیت عملکردی ساختاری، کیفیت جاذبه های گردشگری، کیفیت بصری، کیفیت زیست محیطی، کیفیت بافت و شبکه های ارتباطی، کیفیت محیط اجتماعی و کیفیت پویایی محیط بررسی شد. وضعیت هر یک از این شاخص های کلی با استفاده از تعدادی نماگر و از طریق تکمیل پرسشنامه از کارشناسان و سرپرستان خانوارهای ساکن در روستاها مطالعه شد. نتایج به دست آمده نشان دادند که براساس آزمون t ی تک نمونه ای به منظور سنجش کیفیت محیط روستاهای گردشگری مطالعه شده با توجه به حد متوسط، میانگین و سطح معناداری (کمتر از ۰.۰۵) در هر یک از شاخصها، کیفیت محیطی روستاها از دیدگاه جامعه نمونه پژوهش بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است و با توجه به مقدار آماره t که میزان انحراف از حد متوسط را نشان می دهد، از دیدگاه مردم شاخص بصری و شاخص عملکردی - ساختاری به ترتیب رتبه اول و آخر را دارند. مقادیر Q_i محاسبه شده نتایج مدل (WASPAS) نشان داد روستای بوژان، سوقند، فرخک، به لحاظ شاخص های ارزش کیفیت محیطی در رتبه اول و سوم را کسب کرده اند نماگرها در این روستاها نسبت به سایر روستاها وضعیت بهتری دارند در حالی که روستاهای رود، تحت منظر و غار دارای پایین ترین کیفیت محیطی هستند. همچنین در بررسی تمام شاخص ها نیز بوژان بهترین شرایط را به لحاظ شاخص های کیفیت محیطی دارد و تنها محلات که بیشترین ناسازگاری را در بین خود دارند غار، روی و تحت منظر می باشند که کمترین امتیاز را در این شاخص به خود اختصاص داده اند. پس با توجه به مباحث مطرح شده در خصوص دیدگاه های روستاییان و کارشناسان در خصوص روستاهای گردشگری دهستان فضل، برنامه ریزی برای ارتقاء کیفیت این روستاها باید با برنامه ریزی شهری هماهنگ باشد و کیفیت فضاها در نواحی روستایی به گونه ای باشد که انطباق لازم را با توقعات گردشگران از محیط داشته باشد. پس توجه به کیفیت های محیطی و خدمات شهری برای نواحی روستایی و همچنین فراهم سازی امکانات و تأسیسات زیربنایی برای روستاها، از اولویت های آنان جهت توجه و اقدام در روستاهای گردشگری مورد مطالعه به شمار می رود. یافته های این پژوهش نتایج تحقیقات پیشین، کانونتو و دیتویو^۱، کوری و فالکون^۲، چین و همکاران^۳ و غیره در در زمینه نقش کیفیت خدمات، ایجاد زیرساخت ها و فراهم کردن زمینه های گردشگری در جذب گردشگر و رقابت در جذب را تایید می کند.

فهرست منابع

- برقی، ح.، رحیمی، ح.، بسحاق، م.ر.، و نوری، م. (۱۳۹۳). ارزیابی کیفیت محیط زندگی در نواحی روستایی از دیدگاه ساکنان، تهران: مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۳(۸)، ۱۳-۲۴.
- تقوایی، ع.ا.، معروفی، س. و پهلوان، س. (۱۳۹۱). ارزیابی تأثیر کیفیت محیط شهری بر روابط اجتماعی شهروندان، نقش جهان، ۳(۱)، ۴۳-۵۴.
- رفیعیان، م.، تقوایی، ع.ا.، خادمی، م. و علی پور، ر. (۱۳۹۱). بررسی تطبیقی رویکردهای سنجش کیفیت در طراحی فضاهای عمومی شهری، نشریه معماری و شهرسازی ایران، ۴، ۳۵-۴۳.
- رفیعیان، م.، مولودی، ج. و پورطاهری، م. (۱۳۹۰). سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای جدید، برنامه ریزی و آمایش فضا، ۱۵(۳)، ۱۹-۳۸.

- 1 Căruntu and Dițoiu
- 2 Currie and Falcon
- 3 Chin et al

- زارع مهرجردی، م. ر. (۱۳۹۲). ارزش‌گذاری ارتقای کیفیت محیط زیست در جنگل باغ شادی شهرستان خاتم، دو فصلنامه علمی-پژوهشی خشک بوم، (۱)۳، ۳۰-۴۱.
- سجاسی قیداری، ح. و صادقلو، ط. (۱۳۹۵). تحلیل و تبیین نقش کیفیت محیطی در جذب گردشگر به مقاصد گردشگری روستایی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۱۳(۳)، ۳۲-۴۹.
- سجاسی قیداری، ح.، صادقلو، ط. و مهدوی، د. (۱۳۹۴). تبیین نقش کیفیت محیطی مقصدهای گردشگری روستایی در تقویت تصویر ذهنی گردشگران، تهران. برنامه ریزی و آمایش فضا، ۱۹(۲)، ۶۱-۸۸.
- سلطانی، ن.، مصطفوی، ن. س. و امانی کلاریجانی، س. (۱۳۹۳). سنجش ارزشهای محیطی فضاهای عمومی شهری با استفاده از روشهای انتخاب تجربی و ارزیابی مشروط، فصلنامه آرمانشهر، ۷(۱۳)، ۲۲۱-۲۳۲.
- شیعه، الف. و علی پور اشلیکی، س. (۱۳۸۹). تحلیل عوامل کیفیت بخش محیط گردشگری ساحلی با توجه به معیارهای گردشگری پایدار؛ (مطالعه موردی سواحل شهر رامسر). فصلنامه آرمانشهر، ۳(۵)، صص ۱۵۵-۱۶۷.
- کاکاوند، الف.، براتی، ن. و امین‌زاده گوهرریزی، ب. (۱۳۹۲). سنجش تطبیقی تصویر ذهنی شهروند و شهرساز به مفهوم کیفیت محیط شهری، فصلنامه علمی پژوهشی مرکز پژوهشی هنر معماری و شهرسازی، ۱۰(۲۵)، ۱۰۱-۱۱۲.
- لطیفی، الف. و سجادزاده، ح. (۱۳۹۳). ارزیابی تأثیر مؤلفه‌های کیفیت محیطی بر الگوهای رفتاری در پارکهای شهری، فصلنامه مطالعات شهری، ۱۱(۵)، ۵-۲۰.
- محمدی یگانه، ب.، عینالی، ج. و بیگدلی، الف. (۱۳۹۵). نقش کارآفرینی در توسعه مناطق روستایی با تأکید بر گردشگری، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۷(۲۱)، ۱۹۳-۲۰۴.
- مشکینی، الف.، موذن، س. و نوروزی، م. (۱۳۹۴). سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای کوچک استان آذربایجان شرقی، دو فصلنامه پژوهشهای بوم‌شناسی شهری، ۶(۱۲)، ۱۷-۳۲.
- Adeyinka-Ojo, S.F., Khoo-Lattimore, C. & Nair, V (2014). A Framework for Rural Tourism Destination Management and Marketing Organizations. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, No. 144. pp 151 – 163.
- Butnaru, Gina, j., Stefanica, M., & George, M. (2014). Alternative Method of Quality Evaluation in Tourism; Case study applied in tourist accommodation units, *Procedia Economics and Finance*, No 15. pp 671 – 678.
- Căruntu, Andreea Laura and Dițoiu, Mihail Cristian, 2014, The Perceptions of Hospitality Services of a Tourism Destination, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, No. 109, PP. 231-235.
- Chin, C., Lo, M., & Songan, P. (2014). Rural Tourism Destination Competitiveness: A study on Annah Rais Longhouse Homestay. Sarawak. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. No. 144. pp 35 – 44.
- Chin, Chee-Hua; Lo, May-Chiu; Songan, Peter and Nair, Vikneswaran, 2014, Rural Tourism Destination Competitiveness: A study on Annah Rais Longhouse Homestay, Sarawak, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, No. 144, PP. 35 – 44.
- Currie, C., Falconer, P. (2013). Maintaining Sustainable Island Destinations in Scotland: The role of the transport tourism relationship. *Journal of Destination Marketing & Management*; <http://dx.doi.org/10.1016/j.jdmm.2013.10.005>.
- Hong, T. M and Huan, T. C. (2014). Network Behavior as Driving -*Journal of Business Research*. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jbusres.2014.04.006>.
- Hong, T., Ma, T., & Huan, T. (2014). Network Behavior as Driving Forces for Tourism Flows. *Journal of Business Research*. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jbusres.2014.04.006>.
- Lohmann, G. (2014). Destination Morphology: A new framework to understand tourism–transport issues? *Journal of Destination Marketing & Management*. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jdmm.2014.07.002>.
- Osman, Z., Sentosa, I. (2013). Mediating Effect of Customer Satisfaction on Service Quality and Customer Loyalty Relationship in Malaysian Rural Tourism. *International Journal of Economics and Management Studies*. volume2, issue1, pp 25-37.
- Patricia, S. S., Sanchez-Medina, a. & Ren, e. (2017). Environmental pressure and quality practices in artisanal family businesses: The mediator role of environmental values, *Journal of Cleaner Production*, pp 1-14.
- Prabhakaran, S., Nair, V., & Ramachandran, S. (2014). Community participation in rural tourism: Towards a conceptual framework. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. No. 144. pp 290 – 295.
- Rajaratnam, S., Munikrishnan, U., Sharif, S., & Nair, V, 2014, Service Quality and Previous Experience as a Moderator in Determining Tourists' Satisfaction with Rural Tourism Destinations in Malaysia: A partial least squares approach. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. No. 144. pp 203 – 211.